IQTIDORLI BOLALARNI ANIQLASHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Muxliboev M.Q. - GulDU dotsenti
Asheralieva M.X. - GulDPI Pedagogika fakul’teti tyutori
e-mail: asheraliyevamavjuda@gmail.com

Respublikamiz ta’lim muassasalarida texnologiya fanini o‘qitish metodikasini takomillashtirish va optimallashtirish, ta’lim jarayonida pedagogik texnologiyalarni integrativ qo‘llash bo‘yicha salmoqli izlanishlar olib borilmoqda. Fan va ishlab chiqarishning integratsiyalashuvi sharoitida o‘quvchilarni nafaqat chuqur texnologik bilim olishga, balki ilmiy dallilarni izlash, topish, tahlil qilish, texnologik echimlarning maqbul variantlarini tanlash, ijodkorlik bilan shug‘ullanish va natijalarini amaliyotga joriy etishga o‘rgatish zaruratga aylanmoqda. Hududiy «Barkamol avlod» bolalar markazlarida to‘garaklar, shu jumladan robototexnika, dasturlash bo‘yicha yo‘nalishlar sonini ko‘paytirish”[8] ga ustuvor vazifa sifatida qaralgan. Mazkur vazifani amalga oshirish, maktabdan tashqari texnologik ta’lim samardorligini ta’minlashning pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish orqali iqtidorli o‘quvchilarning texnologik tayyorgarligi va texnik ijodkorligini rivojlantirish muhim pedagogik muammo hisoblanadi.

Biz o‘z ishimizda (O‘quvchilar konstruktorlik markazi) O‘KM da ko‘rsatilgan iqtidorning xususiyatlaridan foydalanb texnologiya darslarida ushbu xususiyatlarning namoyon bo‘lish imkoniyatlarini hisobga olgan holda asoslashni lozim topdik. Xususan, biz texnik qurilmalar, asbob-uskunalarni o‘rganish va amaliy mashg‘ulotlar o‘tkazish bilan bog‘liq bo‘lgan "sub’ekt faoliyatining ayrim jihatlariga selektiv sezgirlikning oshishi" ni bog‘laymiz. Biz tadqiqot ishlarini o‘tkazish istagini bildirgan o‘quvchilarni "kognitiv ehtiyojning ortishi" maktab o‘quv dasturi doirasidan tashqariga chiqadigan texnologiya fani bo‘yicha nazariy materialni o‘rganish, murakkabligi oshgan nostandart muammolarni hal qilish va amaliy mashg‘ulotlarni o‘tkazishga yo‘naltiramiz

Iqtidorli bolalarni aniqlash

O‘KM mualliflari iqtidorli bolalarni aniqlash qiyinligini ta’kidlaydilar:

“... iqtidorli bolalarni aniqlash muayyan bolaning rivojlanishini tahlil qilish bilan bog‘liq uzoq jarayondir. Iqtidorni har qanday bir martalik test jarayoni orqali samarali aniqlash mumkin emas. Shu sababli, iqtidorli bolalarni bir martalik tanlab olish o‘rniga, iqtidorli bolalarni maxsus dasturlar (qo‘shimcha ta’lim tizimida) individual ta’lim

[8] O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 29 apreldagi PF-5712-son “O’zbekiston respublikasi xalq ta’limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish kontseptsiyasini tasdiqlash to’g’risida”gi Farmoni.https:// lex.uz/docs/4312785

jarayoni yoki ta'lim muassasalarida ta'lim olish jarayonida ularni bosqichma-bosqich izlashga yo'naltirish zarur".

O'KMda quyidagi belgilarga ko'ra iqtidorning bir necha turlari ajratiladi

1) Faoliyat turi
2) Shakllanish darajasi
3) namoyon bo'lish shakli
4) Har xil faoliyat turlarida namoyon bo'lish kengligi.
5) Yosh rivojlanish xususiyatlari

Faoliyatning asosiy turlariga quyidagilar kiradi: amaliy, nazariy (kognitiv), badiiy-estetik, kommunikativ va ma'naviy va qadriyatlarga asoslangan.

Texnologiya fanini o'qitish nuqtai nazaridan eng muhimi aqliy iste'dodning in'ikosi bo'lgan (amaliy mashg'ulotlar jarayonida) va nazariy materialni o'rganishni ham, texnik ijodkorlik ko'nikmalarni egallashni ham o'z ichiga olgan bilish faoliyatidir.

Etakchilik iste'dodining (muloqot faoliyat) mavjudligi biz uchun unchalik ahamiyatli emasdek tuyuladi, chunki yuqorida aytib o'tilganidek, tadqiqot ishlari bir guruh o'quvchilar tomonidan olib borilganda, o'zaro mashg'ulotlar ishtirokchilarining xatti xarakatlari etakchilar auttsayderlarning paydo bo'lishiga olib kelishi mumkin, bular keyingilarning tadqiqot qobiliyatini rivojlantirishga hissa qo'shmaydi.

O'KM mualliflari tushunish nuqtai nazaridan iqtidor turlarini "faoliyat turi" mezoniga ko'ra tasniflash eng muhimi ekanligini ta'kidlaydilar, iqtidor tabiatining sifat jihatidan o'ziga xosligi. Ularning fikriga ko'ra Faoliyat yondashuvi bilan birlashganda, iqtidor ajralmas sifatida namoyon bo'ladi muayyan faoliyat maqsadlari uchun turli qobiliyatlarning namoyon bo'lishi. Faoliyat har doim shaxs tomonidan amalga oshiriladi, uning maqsadlari va motivlari uni amalga oshirish darajasiga ta'sir qiladi.

Agar shaxsning maqsadlari faoliyatning o'zidan tashqarida bo'lsa, ya'ni o'quvchi faqat yomon baholar uchun tanbeh bo'lmaslik yoki a'lochi o'quvchining obro'sini yo'qotmaslik uchun dars tayyorlasa, u holda ish vijdonan bajariladi. eng yaxshi holatda.

Bunday bolaning qobiliyatlarini qayd etganda, uning iste'dodliligi haqida gapirmaslik kerak, chunki ikkinchisi mavzuning o'ziga bo'lgan ichki, ishtiyoqni nazarda tutadi. Bundan muhim amaliy natija kelib chiqadi: iqtidorni rivojlantirish haqida gapirganda, o'z ishini faqat o'quv dasturlarini tuzish bilan cheklab bo'lmaydi. Shaxsiy ma'naviyatni shakllantirish uchun asos yaratadigan faoliyatning ichki motivatsiyasi yo'nalishi va qadriyatlar tizimini shakllantirish uchun shart-sharoitlarni yaratish kerak.

O'KM a'zolarining ta'kidlashicha, agar kuzatishlar iqtidorni aniqlamasa, bu uning mavjud emasligini anglatmaydi. Buning uchun ular quyidagi mezonni shakllantiradilar - iqtidorning rivojlanish darajasi, ular quyidagilarga ajratadilar:

- hozirgi iste'dod
- potentsial iste'dod

Haqiqiy iqtidorlilik - bu aqliy rivojlanishning allaqachon erishilgan ko'rsatkichlariga ega bo'lgan bolaning psixologik xususiyati bo'lib, ular tengdoshlariga nisbatan ma'lum bir fan yoki sinfdan tashqari ishlar (amaliy ishlar) sohasida yuqori darajadagi ishlashda namoyon bo'ladi.

Potensial iqtidor - bu yuqori yutuqlarga erishish uchun faqat ma'lum aqliy qobiliyatlarga ega bo'lgan, ammo ma'lum bir noqulay sabablarga ko'ra (oiladagi og'ir sharoitlar, zarur ta'lim muhiti yo'qligi va boshqalar) o'z potentsialini ma'lum bir vaqtda amalga oshira olmaydigan bolaning psixologik xususiyati.

"Faoliyatning turli jarayonlarda namoyon bo'lish kengligi" mezoniga ko'ra, O'KM mualliflari quyidagilarni ajratib ko'rsatishadi: - umumiy iste'dod; va - maxsus iste'dod. Umumiy iste'dod turli xil faoliyat turlariga nisbatan namoyon bo'ladi. Maxsus iste'dod o'zini muayyan faoliyat turlarida, ya'ni texnologiya fanini o'qitish jarayonida amaliy mashg'ulotlarida namoyon qiladi.

Bundan tashqari, yuqorida ta'kidlanganidek, iqtidor shaxsning dinamik xususiyati bo'lib, bola iqtidorni erta namoyon qilsa, o'rta maktabda uni yo'qotishi mumkin. Xuddi shunday, agar o'quvchining iqtidori mashg'ulotning ma'lum bir bosqichida aniqlanmagan bo'lsa, bu keyinchalik u o'zini namoyon qila olmaydi degani emas.

Bundan tashqari, ota-onalar (yoki o'qituvchilar) bolaning moyilligini sezmasliklari yoki ularni salbiy fazilatlar deb bilishlari mumkin, chunki ko'plab o'qituvchilar o'ziga xoslikni, fikrlashni emas, balki mehnatsevarlikni, itoatkorlikni, aniqlikni qadrlashadi.

Shunday qilib, bolalik iqtidorining har qanday individual holatini iqtidor turlarini tasniflashning yuqoridagi barcha mezonlari nuqtai nazaridan baholash mumkin, bu iqtidor fenomenining ko'p qirraliligini va uni aniqlash va baholashning murakkabligini yana bir bor ta'kidlaydi

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR

1.O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish kontseptsiyasi. 2019 yil 8 oktyabr

2. Sharipov Sh.S. O'quvchilar kasbiy ijodkorligi o'zviyligini ta'minlashning nazariyasi va amaliyoti. Ped. fan. dokt... diss. – T., 2012.–264

3. Weisberg, R. W. (1988). Problem solving and creativity. In R. J. Sternberg (Ed.), The Nature og' Creativity: 2. Wells, P. C., & Dickens, K. N. (2020).

4. Texnologiya ta'limini rivojlantirish strategiyalari moduli bo'yicha o'quv-uslubiy majmua. Toshkent-2021